

16e jaargang

nummer 4

april 1980

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

*Bij elke bijzondere handeling
gaat het denken aan het doen
vooraf. Bij het handelen van
klassen of massa's blijkt de
betekenis van het handelen
pas achteraf. Hier gaat de
daad vooraf aan het begrip.*

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN
VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

B A R R I K A D E N I N A M S T E R D A M

Vijfendertig jaar na de tweede wereldoorlog behoort de woningnood nog altijd niet tot het verleden. In het ene deel van het land laat hij zich wat sterker voelen dan in het andere deel, maar voelbaar is hij overal. Hoewel niet kan worden beweerd, dat uitsluitend de arbeidersklasse er het slachtoffer van is, is het wel zo dat zij er *vooral* van te lijden heeft, samen met die bevolkingsgroepen die - ofschoon zij niet tot de arbeiders kunnen worden gerekend - met een laag inkomen moeten zien rond te komen. De bourgeoisie, de vrije beroepen, de welgestelde burgers, de hogere inkomensgroepen, zij allemaal ondervinden van de woningnood nauwelijks of in het geheel geen last. Op grond daarvan kan worden vastgesteld, dat de woningnood een kenmerkend symptoom is van de klassenmaatschappij.

Deze karakteristiek wordt alleen maar bevestigd bij nadere beschouwing. Wat vijfendertig jaar lang, onder iedere na-oorlogse regering de woningbouwpolitiek beheerst heeft, dat is niet de behoefte van de woningzoekenden, maar de rentabiliteit van de bouwondernemingen. Terwille van die rentabiliteit is wat men de "sociale woningbouw" pleegt te noemen er maar bekaaid afgekomen, gelet op de behoefte en vergeleken met de bouw van premie- en koopwoningen, die voor de minder bedeeden óf niet betaalbaar waren of slechts betrokken konden worden ten koste van onmogelijk zware offers.

In de "Randstad", dat wil zeggen in het dichtbevolkte westen van Nederland, is de situatie nijpender dan elders en binnen deze "Randstad" is zij nergens zo droevig als in Amsterdam. Bij het hoofdstedelijk huisvestingsbureau staan ettelijke duizenden ingeschreven. Jarenlang reeds wachten zij op het moment dat hun een eigen dak zal worden toegewezen, maar die toewijzing blijft uit doordat de eventueel toe te wijzen woningen er niet zijn. Weliswaar neemt het inwonertal van de stad Amsterdam al gedurende enkele jaren af, maar de wachtlijsten worden groter.

Het beeld van de Amsterdamse woningsituatie kan als volgt worden geschetst: een te klein woningbestand, dat snel veroudert en dat ten prooi is aan verkrotting doordat in tal van gevallen de noodzakelijke onderhoudswerkzaamheden achterwege blijven. Op deze veel en veel te krappe woning-

markt hebben zich al sinds geruime tijd de spekulanten gestort. Niet weinig huizen worden er voor grof geld opgekocht en vervolgens gesloopt om ter plekke dure kantoorflats of bankgebouwen te doen verrijzen of wel luxe-flats die tegen fabelachtige prijzen van de hand worden gedaan aan de upper ten. Voor zover banken en verzekeringsmaatschappijen, handelsondernemingen en modehuizen niet tot nieuwbouw overgaan, vestigen zij zich in de oude patriciërswohnungen in de city, waardoor de mogelijkheid verdwijnt deze via een kleine ingreep geschikt te maken voor bewoning door diverse gezinnen of alleenstaanden. Afbraak ten behoeve van de metro of ten behoeve van verkeersvoorzieningen hebben daarnaast een bijzonder nadelig effect gehad op de woningsituatie, die bovendien weinig rooskleurig is tengevolge van de steeds meer uit de pan rijzende huren.

De aanblik van de Amsterdamse straten en wijken weerspiegelt nauwkeurig de tegenstellingen van de huidige maatschappij: verveloze balkons en raamkozijnen in de overbevolkte oude en nieuwe arbeidersbuurten, protserige, bunkerachtige kantoorkolossen en daarnaast: leegstaande kantoorruimten die nog maar steeds niet tegen de hoge vraagprijzen zijn verkocht of verhuurd en bovendien een om precies dezelfde reden onvoorstelbaar grote woningleegstand. In de stad waar de woningnood schrijnender is dan waar ook in het land schreeuwen de lege vensterruiten de radeloze woningzoekenden als het ware toe, wáár de oorzaak van hun misère moet worden gezocht: in de private eigendom en het winststreven van de huiseigenaren, twee allerheiligste zaken, door de wet gerespekteerd, met eerbied en omzichtigheid bejegend door kolale en door landelijke overheden.

Dit alles is het, wat de achtergrond vormt van de kraakakties, ondernomen door hen wie het water tot aan de lippen is gestegen, wier geduld te lang op een te zware proef is gesteld, die te lang met waardeloze beloften zijn gepaaid, die begrepen hebben, dat woonruimte voor hén niet eerder dan met Sint Juttemis beschikbaar zal zijn, die het géén normale zaak vinden, dat de ene welgestelde na de andere over een tweede huis kan beschikken en die de uitwerkingen van onze warenmaatschappij op de woningmarkt niet langer pikken.

Krakers zijn bepaald niet altijd typische vertegenwoordigers van de arbeidersklasse. Hun akties, die buiten de produktiesfeer gevoerd worden, kunnen heel vaak nauwelijks als arbeidersstrijd worden aangemerkt. Niettemin hebben zij met de strijd van de arbeiders één belangrijk ding gemeen: zij richten zich tegen de kapitalistische verhoudingen en zij ontstaan uit materiële nood die gebiedend dwingt tot praktisch optreden.

Waarin krakers veelal ook van strijdende arbeiders mogen verschillen, zij vinden bij hun akties dezelfde vijanden tegenover zich en evenals het geval is met iedere arbeidersaktie, werpt het verloop ervan plotseling een helder licht op heel de structuur van de burgerlijke samenleving. Hoe vastberadener krakers zich gedragen, des te vastberadener, dat wil zeggen des te harder treedt de burgerlijke orde tegen hen op. Zowel arbeiders als krakers die zich werkelijk vol overgave, vastbesloten en met al hun krachten inzetten voor het bereiken van hun doeleinden - het wegwerken van loonachterstand; eindelijk mogelijkheid op eigen leven - vinden tegenover zich al de vertegenwoordigers van de officiële maatschappij: de rechterlijke macht, de politieke partijen, verantwoordelijke politici, "socialistische" burgemeesters en... de Mobiele Eenheid.

Kraakakties dateren, zomin als akties van de arbeidersklasse, van vandaag of gisteren. Gekraakt wordt er al sedert de "bevrijding", die géén be-

vrijding van uitbuiting, noch bevrijding van de woonmisère heeft gebracht. En evenals de strijd van de arbeiders telkens andere vormen aanneemt en voortdurend nieuwe strijdmethoden te zien geeft, is dat ook met het optreden van de krakers het geval. "Zij worden voortdurend driester", konstateert de burgerman; zij worden almaar wanhopiger, zeggen wij en zien zich voor de bittere *noodzaak* geplaatst zich steeds krachtiger te weren tegen diegenen die in naam van het eigendomsrecht en de burgerlijke orde hun ellende willen laten voortduren. Als een gevolg van deze ontwikkeling werden er in de Amsterdamse Vondelstraat en in de Eerste Constantijn Huygensstraat barrikaden opgericht, voor 't eerst in zesenzeftig jaar na de barrikadenbouw tijdens de opstand van de werklozen in de Amsterdamse Jordaan.

Voor de burgerman uit de middenklasse zijn vooral deze barrikaden een onverteerbare zaak geweest. Kon hij, zo hij niet al te geborneerd was, nog enig begrip opbrengen voor het kraken, de barrikadenbouw werd door hem veroordeeld. Klakkeloos praatte hij daarbij de autoriteiten na, die deze barrikaden - die het straatverkeer belemmerden - bestempelden als grove aantasting van de bewegingsvrijheid van de goegemeente en daarbij dan de ogen sloten voor het feit, dat de dertig jaar en langer gevoerde woningpolitiek een nog veel ernstiger aantasting betekende van nóg elementairder mensenrechten.

Naar onze mening haalt degene die sympathie met de krakers voorwendt, maar de barrikaden afwijst, zich het verwijt op de hals van huichelachtigheid. Want de oprichting van de barrikaden was een onderdeel van de kraakactie en kan onmogelijk los daarvan worden gezien. Krakers wie het ernst is en die niet binnen de kortste keren uit de door hen bezette panden willen worden geknuppeld (men behoeft diverse tv-opnamen maar te zien om te beseffen dat het woord "geknuppeld" allerm minst overdreven is) dienen zich te verschansen, hetzij op de wijze waarop dat bij "De Grote Keyser" 1) is geschied, hetzij op de wijze waarop dat gebeurde rond het kraakpand aan de Vondelstraat.

Maar de openbare orde dan?, roept de burgerman verschrikt. Zijn goedgespeelde ontsteltenis en verontwaardiging zijn in onze ogen slechts lachwekkend. Wat hij de openbare "orde" noemt is niets anders dan de kapitalistische *wanorde* die, voor wat het wonen betreft, geresulteerd heeft in die kolossale tegenstellingen die we hierboven hebben geschetst. En bovendien: van verkeersbelemmering gesproken, wat betekent zo'n barrikade in een verkeersader als de Eerste Constantijn Huygensstraat in vergelijking met de opbrekerij van de Amsterdamse dienst van gemeentewerken in ontelbare, veel belangrijker verkeersaders in praktisch alle delen van de hoofdstad? Vanzelfsprekend: de opbrekerij van publieke werken kan niet op één lijn worden gesteld met de opbrekerij rond het bewuste kraakpand. Maar waarin zit hem het verschil? Verkeersbelemmerend zijn beide. Maar het onderscheid is

1) "De Grote Keyser" is een dubbelpand aan de Amsterdamse Keizersgracht, dat door krakers in gebruik is genomen. Omdat het pand inmiddels is verkocht en vrij moet worden opgeleverd aan de koper/belegger is door de rechter de ontruiming bevolen, maar de krakers hebben tot dusver geweigerd aan dit rechterlijk bevel gevolg te geven en aangekondigd dat zij zich in het door hen in een 'vesting' herschapen complex tot het uiterste zullen verdedigen.

dit, dat publieke werken het niet gemunt heeft op de partikuliere eigendom en de krakers wél. Dáár ligt de reden dat de Eerste Constantijn Huygensstraat het toneel geworden is van tomeloos geweld na een zogenaamd ultimatum, dat in 't holst van de nacht werd uitgereikt met een looptijd van anderhalf uur.

Dat geweld, waarover de frakties in de Amsterdamse gemeenteraad eerst krokodillentranen hebben gestort en dat zij vervolgens hebben gebillijkt, was inderdaad het enig mogelijke antwoord van een op de private eigendom berustende samenleving op het optreden van de krakers. Maar wie dat inziet, wie zich - zomin als de krakers - omtrent de houding van de burgerlijke maatschappij illusies maakt, die zal moeten erkennen, dat kraken aan de andere kant de enig mogelijke aktie is voor al degenen die door de burgerlijke verhoudingen ook maar het primitiefste woongenot moeten ontberen.

Op het moment dat wij deze regels schrijven zitten de krakers nog in 't pand in de Vondelstraat en nog in de door hen bezette panden op de Keizersgracht, zoals ze ook nog in tal van andere panden zitten. Maar wat er ook gebeuren zal, een voortduring van deze toestanden dan wel een geweldadige ontruiming, aan 't kraken zal géén einde komen zolang de sociale verhoudingen bestaan die er aan ten grondslag liggen.

De barrikaden in Amsterdam waren een direkt gevolg daarvan, dat voor ontelbaar velen de mogelijkheid van eigen woonruimte is gebarrikadeerd. De laatstbedoelde barrikade is nog altijd niet opgeruimd. Dezelfde "rechtsorde" die de opruiming van de ene barrikade verlangt, houdt de andere juist in stand. En dat betekent, dat deze "rechtsorde", waarover door enkelen zo lyrisch en sentimenteel gesproken wordt, indruist tegen het *rechtsgevoel* van velen. Recht, zo is in Amsterdam gebleken, is voor de machthebbers datgene wat met behulp van de "sterke arm" wordt afgedwongen. Dat is een oude waarheid. Zij zal niet ophouden wáár te zijn zolang de krakende maatschappij bestaat waarop de huidige machtsverhoudingen zijn gebaseerd. En zolang zal er ook worden gekraakt.

=====

DE RECHTSORDE, WAT IS DAT EIGENLIJK?

"Aantasting van de rechtsorde" luidt de diagnose die tegenwoordig telkens weer door de autoriteiten wordt gesteld, zodra bepaalde groepen in de samenleving op een of andere wijze blijk geven van hun ontevredenheid, hun verontwaardiging of hun onlustgevoelens ten aanzien van een bepaalde gang van zaken. Aantasting van de rechtsorde werd gekonstateerd toen de stakende sleepbootbemanningen in Rotterdam zich keerden tegen onderkruipers die hun aktie zochten te dwarsbomen; aantasting van de rechtsorde werd de Amsterdamse krakers verweten; aantasting van de rechtsorde noemde men de protestaktie tegen de kerncentrale in het Zeeuwse Borsele.

In 't radioprogramma "Hier en nu" dat op dinsdag 18 maart jongstleden werd uitgezonden is tot minister De Ruiters van justitie de vraag gericht of hij het daarmee eens was en of hij in het bijzonder het harde optreden van een Mobiele Eenheid tegen het handjevol volstrekt vreedzame betogers in Zeeland nu wel voor noodzakelijk hield.

De bewindsman antwoordde bevestigend. "De gebeurtenissen in Amsterdam" (waar de Mobiele Eenheid aanvankelijk door de krakers werd teruggedreven), zo zei hij, "hebben laten zien wat er gebeurt indien er met ontoereikend machtsvertoon wordt opgetreden." En wat de aantasting van de heersende rechtsorde betreft, daarvan was volgens de minister hierom sprake, omdat de dingen waarom 't gaat - een c.a.o.; de wet waarop een rechterlijke uitspraak berust; de bouw van een atoomcentrale - altijd het gevolg van een democratische besluitvorming zijn. "In een democratie", aldus minister De Ruiter, "staan hun, die het met de beslissingen niet eens zijn andere wegen open dan die door de betrokkenen bewandeld zijn. Zij kunnen er naar streven in de bestuursorganen, in gemeenteraden en in het parlement hun standpunten te doen zegevieren, gehoor te vinden voor hun belangen."

Dat de c.a.o. van de zeelepers werd goedgekeurd op een moment dat de meeste leden van de vervoersbond met vakantie waren, zodat de formele meerderheid in feite slechts een minderheid was; dat de werkelijke meerderheid maandenlang tevergeefs tegen de bewuste c.a.o. geprotesteerd heeft; dat de woningzoekenden al 35 jaar lang tevergeefs op hun noden hebben gewezen, dat alles werd door de minister gemakshalve maar vergeten. Waar hij van uitging, dat is de p u u r formele kijk op de zogenaamde democratie, die in werkelijkheid de democratie van de heersende klasse is. Dat alle actie, van arbeiders, van woningzoekenden, van milieubeschermers, van verontruste atoom-tegenstanders, juist hieruit voortspuit, dat de instellingen van de burgerlijke maatschappij en van de burgerlijke democratie per definitie al ongeschikt zijn voor het treffen van andere beschikkingen dan die welke in overeenstemming zijn met de belangen der bezittende klasse omdat deze instellingen geschapen zijn om deze belangen veilig te stellen, daarover is door de minister - uiteraard - niet gesproken.

Wij zijn - we hebben het al vaker vastgesteld - het met de minister eens, dat het optreden dat zo duidelijk door hem werd afgekeurd, een aantasting van de bestaande rechtsorde betekent. Maar het is een zodanige aantasting doordat de bewuste rechtsorde een orde is die in het leven is geroepen omdat de belangen van de heersende klasse indruisen tegen de belangen van de onderdrukte klasse. De rechtsorde is bestemd om de eigendom veilig te stellen, om de rijken te beschermen tegen de armen, zij is een bastion dat door de besitters is opgericht in een hun vijandelijk land. Het is de franse rechtsgeleerde Simon Nicolas Linguet die dit gezegd heeft voor meer dan tweehonderd jaar. Wat er sindsdien veranderd is, niet de geest van de wetten, niet 't karakter van de rechtsorde. De enige verandering bestaat hierin, dat de rijken van zijn tijd verdwenen zijn en voor een ander soort rijken hebben plaats gemaakt. De rijken van toen vonden het de gewoonste zaak van de wereld, dat zij de armen van macht verstoken hielden en kwamen daar ook openlijk voor uit. De burgerlijke rijkdom handelt anders. Hij onderdrukt de armen met de democratische schijn. Maar als op een gegeven moment de schijn verbleekt.... dan komt de Mobiele Eenheid.

=====
Niet iedere verdediger van de bestaande rechtsorde is het met minister De Ruiter eens. De schrijver van een ingezonden stuk in de N.R.C. van donderdag 20 maart verklaarde: "Het stuitend rechtlijnige inzetten (en optreden) van Mobiele Eenheden tegen au fond vredelievende aktievoerders kan krachten oproepen die de 'bezorgde bewakers van de rechtsorde' beter in de fles hadden kunnen laten".

VOERT DE F.N.V. AKTIE OF KLETST ZE MAAR?

In de nacht van woensdag 19 op donderdag 20 maart was het personeel van het gemeentelijk vervoerbedrijf van Rotterdam - voor zover lid van de ABVA en de KABO - bijeen in de grote zaal van het theater Zuidplein. Gast en spreker op die bijeenkomst was Jan Schroër, voorzitter van de Vervoersbonden FNV, die eerder in dezelfde zaal ook al het woord had gevoerd voor de buschauffeurs van het streekvervoer. Beide keren ging het uiteraard om de demonstratieve akties tegen de loonmaatregel van de regering die de FNV voor donderdag de 20ste had gepland. Van alletwee de vergaderingen troffen we een verslag aan in "NRC-Handelsblad" van donderdag 20 maart.

uit dat verslag blijkt, dat bestuurder Jan Schroër de gemeentelijke chauffeurs en trambestuurders mateloos irriteerde door oeverloos gepraat en dat zij niet verzuimden van die irritatie blijk te geven. Kreten als: "Piet, trek die stekker (van de versterkersinstallatie) er eens uit" of "Een andere spreker graag" lieten wat dat betreft niets aan duidelijkheid te wensen over. Met het geroep van "Akties en geen gepraat" werd Schroër herhaaldelijk geïnterumpeerd. Maar Schroër wist van geen ophouden. Hij trok zich niets aan van het rumoer en van luidkeelse verzoeken om het kort te maken. En hij schrok er niet voor terug de aanwezigen ongelooflijk te vervelen met citaten van en een soort van polemieken tegen professor Wemelsfelder, die hem kennelijk tegen het zere been had geschopt, maar waarvan de minder 'geleerde' (maar wel véél nuchterder) gewone vakbondsleden kennelijk nog nimmer hadden gehoord.

Heel sporadisch, aldus de NRC-verslaggever, nam Schroër het woord "aktie" in de mond. En alleen wanneer dat gebeurde kreeg hij de handen op elkaar en reageerde de zaal uiterst ongeduldig met "Ja, want daar zitten we hier voor."

In de voorafgaande bijeenkomst met de chauffeurs van het streekvervoer was het rustiger toegegaan. Die hadden gelaten alle keurig op papier gezette speeches van de aktieleiding en het op zijn minst twintig minuten durende (!) verhaal van Schroër over zich heen laten gaan. De discussie over de akties verliep "erg netjes". Van de 114 aanwezigen waren 111 voor een staking op de bewuste donderdag. De drie overigen pleitten voor een staking van 48 uur.

De bijeenkomst met de mensen van het gemeentelijk vervoerbedrijf verliep bepaald minder vlot. Daar waren niet drie maar "heel wat" voorstanders van een langere aktie dan de 24-uursstaking die de vakbeweging voor ogen zweefde en waaraan Schroër hardnekkig vasthield. In één woord: wie er die avond uit alle macht remde, dat was Schroër, niet de tram- en busbestuurders.

Toen Jan Schroër aan het slot van zijn betoog gekomen was, leek het er even op alsof hij toch nog dreigende taal wilde uitslaan: "En als het parlement vrijdag met die loonmaatregel akkoord gaat, dan zullen we..." "Dutman 1) sturen!", riep de zaal. Maar dat bedoelde Schroër niet. "Dan zullen we", vervolgde hij, "met de werkgevers om de onderhandelingstafel onze eisen toch doordrukken, dank zij de leemten in deze loonwet." Taal, die van de uiterste gematigdheid getuigde, maar die - zo schreef de verslaggever, geheel verloren ging in het algemeen tumult.

1) Dutman is voorzitter van de ambtenarenbond ABVA.

Bij de stemming bleek niemand tegen de akties gekant. Over de wijze waarop volgde er een diskussie, waarbij de zaal wederom van geheel andere gevoelens vervuld bleek dan de bestuurder. Schroër wilde, dat de bussen die zorgden voor het transport van werknemers van andere bedrijven gewoon zouden blijven rijden (.). Voor de aanwezigen was dat een onverteerbare zaak. "Als we 24 uur plat gaan rijden er ook geen personeelswagens", meenden zij. Daarop ondernam Schroër twee pogingen om zijn gehoor tot andere gedachten te brengen: "Dan staan die mensen die (van de bond) gehoord hebben, dat de personeelswagens wél zullen rijden mooi voor niks te wachten. En dat zijn ook je kollega's." Even later: "En als ik de hele dag gestaakt heb, wil ik wel met de personeelsbussen naar huis worden gebracht." Maar het baatte niet. De gemeentelijke vervoersmensen peinsden er gewoon niet over de kracht van hun aktie door Jan Schroër te laten verzwakken en het slot was dat hij bakzeil moest halen: "Geen personeelswagens morgen", konkludeerde hij.

De vergadering eindigde met een klucht. De Rotterdamse zangvereniging "Morgenrood" liet zich horen en zette tenslotte "De Internationale" in. Maar van de aanwezige vervoersmensen was er zegge en schrijve maar één die het lied meezong. Versleten symbolen en strijdlieparen (na een vergadering notabene waarin de sprekers zich allesbehalve strijdlustig hadden getoond) zeiden hen die krachtig op strijd aandrongen blijkbaar niets. Ze waren te nuchter voor dat soort poppenkast, zoals ze tevoren te uitgekookt waren geweest om in de poppenkast van Jan Schroër te geloven. Zijn er werkelijk lieden die oprecht geloven dat de FNV tot aktie aanspoort? De waarheid is, dat het de arbeiders zijn, die de FNV tot aktie nopen.

=====

DE P.C.P. EN DE KRISIS IN PORTUGAL

Rond Portugal is het stil geworden. Nadat de zogenaamde Anjerrevolutie, die in werkelijkheid geen revolutie was, doch een politieke ingreep die een revolutie moest voorkomen, geruime tijd in "linkse" milieus luid bejubeld werd, deed men er het zwijgen toe. Om dat zwijgen te verklaren en om toch maar vooral te verbergen, hoezeer men zich ten aanzien van die zogenaamde "revolutie" had vergist, werd eerst nog de Portugese "kontra-revolutie" uitgevonden, waarvoor vervolgens geen interesse aan de dag werd gelegd. Een vreemde zaak, indien er werkelijk een revolutie ware geweest en die revolutie "links" écht ter harte zou zijn gegaan. Maar wat op het eerste gezicht vreemd lijkt verliest bij nadere beschouwing veel van z'n wonderlijkheid. Want wat moet "links" aanvangen met een zogenaamde "kontra-revolutie" waarbij een partij in het voorste gelid staat, die naar de mening van datzelfde "links" ook vooraan heeft gestaan bij de zogenaamde "revolutie": de portugese C.P.?

In Zuid-Portugal (de Alentejo) zijn felle botsingen aan de gang tussen de in landbouwkoöperaties georganiseerde boeren en veiligheidstroepen van de huidige konservatieve regering van Sã Carneiro. De C.P. van Alvaro Cunhal staat daarbij niet aan de kant van de boeren, maar tracht hun verzet in toom te houden op dezelfde wijze als deze partij in 1974 de arbeiders in toom trachtte te houden. Het een zowel als het ander is uitermate leerzaam, vooropgesteld dat men leren wil!

W I E D E S C H U R K S C H E E N I N H E T C H I N E S E
S T U K B L I J K T J U I S T D E H E L D T E Z I J N

Misschien zal er nog een epiloog, een soort van naspel volgen, maar de ontknoping heeft plaats gevonden en het eigenlijke stuk is afgelopen. De Chinese revolutie die in het jaar 1911 begon, heeft die maatschappelijke krachten vrijgemaakt die ondergronds de eigenlijke drijfkracht van de sociale omwenteling vormden. De slotakte, die werd opgevoerd in de laatste februaridagen, bracht de ontknoping, die men al geruime tijd zag aankomen: niet Mao Tse-toeng blijkt de grote held, maar de, evenals hij trouwens, al sinds lang van het historische toneel verdwenen Lioe Sjao-tsjji. De revolutionaire roes en de illusies hebben plaats gemaakt voor de werkelijkheid, waarvan al gedurende enkele bedrijven Teng Hsiao-ping de grote pleitbezorger is geweest.

Wat betekent precies de rehabilitatie van het vroegere staatshoofd Lioe, die door de maoïsten als "de Chinese Chroesjtsjow" werd beschouwd en die tijdens de "Kulturele Revolutie" werd weggezuiverd en vermoedelijk de dood is ingedreven? In "Het Parool" heeft de socioloog Bart Tromp geschreven, dat Lioe's eerherstel "een garantie is dat China inderdaad doorgaat op de weg die het in 1977 insloeg" nadat Teng weer in het bezit was gekomen van zijn voormalige machtsposities. Wij zijn een andere mening toegedaan. Niet Lioe's rehabilitatie garandeert de voortzetting van Tengs politiek, maar de steeds toenemende kracht van de nieuwe managersklasse. Toen deze klasse zich in China stevig in het zadel nestelde als gevolg van kapitalistische ontwikkelingen, die steeds sterker aan hun eigen wetmatigheden bleken te gehoorzamen, werd het eerherstel van Lioe Sjao-tsjji een onvermijdelijkheid.

In dit opzicht heeft de Chinese revolutie laten zien, wat men ook bij sommige burgerlijke omwentelingen in het verleden heeft kunnen waarnemen. Toen in de 17e eeuw in Engeland de eerste schreden werden gezet op de weg naar de kapitalistische maatschappij, beriepen Cromwell en zijn republikeinen zich op de tegen onrecht predikende Habakuk en andere joodse profeten uit het Oude Testament. Toen de Britse samenleving eenmaal burgerlijk was geworden werd Habakuks plaats ingenomen door de Britse filosoof John Locke. Natuurlijk valt de Chinese revolutie minder met de Britse dan met de Russische omwenteling te vergelijken, waar weliswaar ook van een soortgelijke maskerade en van een soortgelijke zelfmisleiding sprake was, maar waar niet - zoals in Engeland en later in Frankrijk - de geesten van voorheen, maar die van de toekomst schenen te worden opgeroepen. Maar waar het ons om gaat is dit, dat het zelfbedrog dat de helden nodig hebben om hun historische rol te kunnen spelen en de maskers waarachter zich de beperktheid van de maatschappelijke mogelijkheden verbergt, iedere betekenis verliezen zodra de heroïsche periode van de revolutie is afgesloten en haar werkelijke resultaten zichtbaar zijn geworden. Locke heeft over Habakuk en Lioe heeft over Mao om dezelfde reden getriomfeerd en de vergelijking is zelfs nog zinvoller dan men op het eerste gezicht zou denken.

John Locke heeft in wat als een van zijn belangrijkste geschriften wordt beschouwd de stelling verdedigd, dat menselijke kennis en menselijke ideeën uit zintuigelijke ervaring stammen en theorie was voor hem het constateren van ervaringsfeiten. Nu heeft Lioe Sjao-tsjji voor zover wij weten

geen boek gepubliceerd waarin soortgelijke opvattingen worden verkondigd, maar hij heeft wél krachtig stelling genomen tegen de romantisch-utopische opvattingen van Mao Tse-toeng, die bij bepaalde theorieën uitging bij zijn streven de Chinese werkelijkheid te veranderen en niet begreep, dat theorie, wil daar enige betekenis aan worden gehecht, de veranderende werkelijkheid moet weerspiegelen. En er loopt een direkte lijn van Lioe Sjao-tsjj naar Teng Hsia-ping.

Op 11 mei 1978 publiceerde het Chinese blad "Kwang-ming jih-pao" een artikel van zijn "speciale kommentator" waarin werd betoogd, dat "de praktijk de enige maatstaf voor de waarheid is". Een paar weken later werd hieraan groot gezag verleend doordat Teng Hsia-ping precies hetzelfde verkondigde. Hij legde er daarbij de nadruk op, dat "de waarheid van de feiten moet worden afgeleid".

Eind december '78 noemde de "Peking Review" een dergelijke zienswijze "van verstrekkende historische betekenis". Een Amerikaans waarnemer sprak van "de eerste belangrijke poging tot het ontwikkelen van een onafhankelijk, niet op Mao's zienswijze stoelend standpunt, waarmee de weg werd gebaad naar soepelheid en naar een ideologische heroriëntering die beantwoordt aan de behoeften naar modernisering" 1). Volgens deze Amerikaanse China-deskundige ging het bij dit alles om een ideologische omzwaai van de maoïstische naar een materialistische filosofie, ook al is dan *oppervlakkig beschouwd* de opvatting dat de waarheid aan de praktijk moet worden getoetst niet vreemd aan Mao zelf.

Wij willen hier niet uitweiden over de uiterst felle ideologische discussie die na mei '78 in de Chinese Volksrepubliek is gevoerd. Belangrijker dan alle filosofische argumenten en haarkloverijen is het feit, dat het hierbij - net als in het 17e-eeuwse Engeland - om een *ont-mythologisering* ging, die een einde maakte aan de periode waarin aan het denken van voorzitter Mao een bijna mystieke waarde werd toegekend. Tegelijk met het besluit tot Lioe's eerherstel heeft het centrale comité van de Chinese partij verordonneerd, dat het afgelopen dient te zijn met de leidersverheerlijking en met iedere personenkultus 2).

Nu komen de gedachten niet uit de hemel vallen. De oude Hegel 3) wist al, dat iedere filosofie de tijd weerspiegelt waarin zij is ontstaan. Dat geldt voor die van hemzelf, voor die van John Locke en voor die welke nu in China een voortdurend grotere terreinwinst boekt op het maoïsme. Ideologieën hebben een maatschappelijke ondergrond. Op de vraag, wat dan wel de maatschappelijke situatie is waaruit de jongste ontwikkelingen aldaar moeten worden verklaard, hebben Teng Hsia-ping en zij tot wier spreekbuis hij kan worden gerekend, een ondubbelzinnig antwoord gegeven.

"De stormachtige periode van klassenstrijd", zo stellen zij, "behoort

-
- 1) Brantly Womack in "The China Quarterly", dec. '79, blz. 769.
 - 2) Mag men de "Far Eastern Economic Review" geloven, dan zijn de huidige Chinese leiders zelfs van plan om Mao's mausoleum af te breken.
 - 3) G.W.F. Hegel (1770-1831), Duits filosoof die kan worden beschouwd als een typisch vertegenwoordiger van de opkomende burgerij, die (nog) oog heeft voor 't historisch proces, alsmede voor de samenhang en de betrekkelijkheid van de maatschappelijke verschijnselen.

tot het verleden. Voor zover er in China nog sprake is van tegenstellingen betreft het geen klassentegenstellingen en consolidatie van het heersende regiem kan niet door klassenstrijd geschieden maar slechts door een vergroting van de nationale kracht." Dat is niet de taal van een partij, die gesticht is om een politiek instrument te vormen in de strijd tegen een feodale grootgrondbezittersklasse en die denkbeelden huldigt die direkt met deze functie samenhangen. Het is de taal van een klasse, die haar zaak gewonnen weet, die haar tegenstanders van gisteren voorgoed verslagen heeft en die voorbij wenst te zien aan het feit, dat er andere tegenstanders zijn opgestaan die zich gereed houden om morgen een ander soort klassenstrijd te beginnen tegen de overwinnaars van vandaag. Het is - om de vergelijking met de klassieke burgerlijke revoluties in West-Europa door te trekken - niet de taal van de Jakobijnenklub, maar die van het Directoire 4), niet de taal van Cromwell maar die van de bourgeoisie uit het tijdperk na de industriële omwenteling.

Natuurlijk is het niet waar dat er heden ten dage in China geen klassentegenstellingen meer zouden zijn. Van het tegendeel hebben nog maar betrekkelijk kort geleden grote stakingen van belangrijke delen der Chinese arbeidersklasse in verscheidene steden en industriegebieden van het uitgestrekte land getuigenis afgelegd. In een maatschappij die, zoals de Chinese, op loonarbeid berust bestaat er een permanent konflikt tussen de verkopers en de kopers van de waar arbeidskracht. Maar het is wél waar, dat de vroegere klassentegenstellingen verdwenen zijn en dat de daaruit voort-spruitende klassenstrijd tot de geschiedenis behoort. Het is om die reden, dat de bij die voormalige klassenstrijd behorende denkwereld een dode wereld is geworden, waarmee in het land van de levenden niets meer te beginnen valt. Om die reden keren Teng en de nieuwe managers zich tegen Mao en tegen de "bende van vier"; om die reden keren zij zich in feite ook tegen een man als Hoes Kwo-feng, die Mao's opvolger werd en die in sommige opzichten met het verleden brak, maar die er in andere opzichten nog volop in vertoeft.

De strijd van wijlen Lioe Sjao-tsjj destijds en van Teng Hsia-ping en de nieuwe managersklasse thans tegen Mao en de zijnen wordt niet daardoor gekarakteriseerd dat de nieuwe managersklasse geen oog heeft voor de betekenis van de strijd der Chinese arbeiders, de fraktie der maoïsten daarentegen wél. Noch de opvattingen van Lioe en Teng, noch die van Mao zijn aan de proletarische klasseworsteling ontleend. Weliswaar is er door Mao voortdurend van "proletarische klassenstrijd" gesproken, maar de *inhoud* van dat begrip is totaal anders dan men op grond van het woordgebruik zou denken. Wat hij onder "proletarische klassenstrijd" verstaat is in wezen niets anders dan de strijd tegen de vroegere maatschappelijke verhoudingen in China, vóór het behoud van de verhoudingen die ervoor in de plaats zijn gekomen. Wat de maoïsten de "grote kulturele proletarische revolutie" noemen is niets anders dan een hevig gevecht tussen de partijbureaucratie en de nieuwe managersklasse, ook al is dit gevecht dan begonnen met een fel arbeidersverzet in de stad Woehan. En waar Mao het erover heeft dat in de naaste toekomst nieuwe revoluties zullen volgen, daar zinspeelt hij niet op de toekomstige botsing tussen managerdom en proletariaat, maar op een

4) Directoire heette het regiem dat in Frankrijk optrad na de val van Robespierre en na de kleinburgerlijke diktatuur.

voortzetting van dat gevecht tussen de managers en zijn partij, dat nog niet was beslist toen hij de ogen sloot. Met dat soort opvattingen viel weinig meer aan te vangen toen de managers eenmaal stevig in het zadel zaten.

Dit laatste was nog allerminst het geval toen Teng Hsia-ping in 1977 werd gerehabiliteerd. Zijn eerherstel was slechts het bewijs ervoor dat de managersklasse bezig was zich te herstellen van de nederlaag die zij in de "kulturele revolutie" had geleden. Twee jaar later - in april 1979 - moest een Chinese waarnemer 5) konstateren, dat Teng nog volstrekt geen complete macht bezat en dat hij, zo hij die wenste te veroveren, op krachtige tegenstand zou moeten rekenen. Maar in het sindsdien verstreken jaar is de op het managerdom steunende Teng de machtigste man van China geworden. Die politieke verandering, direkt resultaat van de maatschappelijke overwinning van de nieuwe managersklasse, heeft - logischerwijze - ook geleid tot een andere interpretatie van de "kulturele revolutie". Zoals te begrijpen valt heeft men haar niet plotseling in een ander licht gezien, maar is het oordeel omtrent haar betekenis stap voor stap gewijzigd, waarbij iedere stap korrespondeerde met een schrede voorwaarts van de managers.

Aanvankelijk verklaarden Mao's opvolgers - Hoes Kwo-feng in de eerste plaats - dat de "kulturele revolutie" voor 70 procent was geslaagd en voor 30 procent was mislukt. Het succes ervan zou te danken zijn aan het wijze leiderschap van Mao Tse-toeng, de mislukkingen moesten worden geweten aan de "bende van vier". Toen echter de maatschappelijke ontwikkeling, dat wil zeggen: de groeiende betekenis en de toenemende macht van de nieuwe managersklasse, tot politieke koerswijziging noopte, verklaarde Hoes, dat de "kulturele revolutie" tot een volledig succes was geworden door de val van deze "bende".

Deze nieuwe interpretatie van Hoes kon niets anders betekenen dan een tussenstation. Zij deed opgeld in een periode waarin zij die het roer van de Grote Roerganger hadden overgenomen onder de druk der maatschappelijke krachten de steven wenden, maar het nog altijd deden voorkomen alsof zij op het door Mao uitgezette bestek koersten. Niet zij weken af van Mao's koers, zo betoogden zij, maar Chiang Ch'ing (Mao's weduwe) en de overige leden van de "bende van vier" - de felle tegenstanders van Lioe en Teng - waren daarvan afgeweken. De beschuldiging had weinig met de werkelijkheid te maken maar diende politieke en ideologische oogmerken op een tijdstip dat de nieuwe managersklasse zich weliswaar sterker voelde, maar nog niet sterk genoeg voor een complete de-maoïsering. Zij volgde een andere weg dan Mao, maar zij torste daarbij nog altijd Mao's vlag. Men zou het op paradoxale wijze aldus kunnen formuleren, dat zij zich in naam van Mao van Mao losmaakte. Dat bracht met zich mee dat zij de "kulturele revolutie" waarin zij zoal niet volledig dan toch voor 70 procent de nederlaag leed ("door toedoen van Mao") ging voorstellen als haar overwinning (nog altijd "door toedoen van dezelfde Mao"). Waarmee men hier te maken had was een vervalsing van de geschiedenis, zoals ook voorafgaande (officiële) interpretaties van de "kulturele revolutie" een vervalsing van de geschiedenis waren geweest. En elk van deze geschiedvervalsingen diende, zoals met iedere geschiedvervalsing het geval is, ideologische doeleinden.

5) Fang Hsüeh-ch'un in het in taipei uitgegeven tijdschrift "Issues and Studies", vol. XV, no. 4, april 1979.

Met de definitieve overwinning van de nieuwe managersklasse verdween de behoefte zich op Mao te beroepen. Zijn theorieën, pasklaar voor de harde strijd tegen het oude China, waren in het nieuwe China niet alleen een anachronisme geworden, ze vormden een belemmering indien men werkelijk de problemen wilde oplossen die de dagelijkse praktijk van het maatschappelijk leven stelde. Daarmee verdween ook de behoefte aan dat soort van ideologie. Vandaar dat tegelijk met de opvatting dat "de waarheid uit de feiten moet worden afgeleid" en tegelijk met het eerherstel van Lioe Sja-tsji die het belangrijkste slachtoffer van de "kulturele revolutie" was, óók een "verbod" werd uitgevaardigd tot het verdraaien van de geschiedenis.

Dat met de verscherping van de tegenstelling tussen de arbeidersklasse en het managerdom in China nieuwe ideologieën zullen ontstaan, is een onvermijdelijke zaak. Maar door de oude ideologieën is de bezem gegaan en toekomstige ideologieën zullen van een ander soort zijn dan het verdreven spinrag. Zij zullen er evenveel van verschillen als de nuchtere periode der kapitalistische maatschappij verschilt van de heroïsche, evenveel als de heerschappij van een uit de bijzondere verhoudingen voortgekomen partijbureaucratie verschilt van een ondernemersmaatschappij. Vanzelfsprekend zal een dergelijke ondernemersmaatschappij in China niet als twee druppels water gelijken op de ondernemersmaatschappij in West-Europa en de Verenigde Staten. Zij is op andere wijze ontstaan en tot ontwikkeling gekomen. Het is ook volstrekt niet zo, dat Teng's terugkeer naar een tolerantie die lijkt op de tijd van de "Honderd bloemen" persé betekent dat de politieke bovenbouw in China identiek zal zijn met de zogenaamde democratie in de wereld van het ontwikkelde moderne kapitalisme. Maar in de periode die nu in China is aangebroken en die gesymboliseerd wordt door het eerherstel van Lioe Sja-sji zal evenals in de ontwikkelde kapitalistische wereld de accumulatie van het kapitaal maatgevend zijn voor de politieke beslissingen, en niet omgekeerd.

De Britse ekonoom Christopher Howe heeft in zijn boek overtuigend aangetoond, dat er economische redenen waren om de "bende van vier" in staat van beschuldiging te stellen 6). voor de volledige de-maoïsering zijn dergelijke economische redenen niet minder klemmend geweest. Vandaar dat in de Chinese Volksrepubliek het "bekwaam u in het denken van voorzitter Mao" vervangen is door het "bekwaam u tot grotere produktie". Wat het karakter van kapitalisme of managerdom ook moge zijn, "produceren, produceren" is er steeds de laatste en enige wijsheid van de heersende klasse.

6) Christopher Howe, "China's Economy", Londen 1978.

=====

Toen de maoïsten zich tijdens de "kulturele revolutie" tegen Lioe Sja-tsji keerden schreef het dagblad "Kwang Ming" (op 8 mei 1968): "Lioe vindt dat elk bedrijf winst moet maken... dat de winst de richtsnoer voor de bedrijfsvoering moet zijn en niet het denken van voorzitter Mao. Daar zijn wij tegen. Wit dat zeggen dat wij de winst negeren? Nee.... Wij hebben behoefte aan kapitaal. De winsten moeten zich vermeerderen. Maar naar onze mening moet de politiek de richtsnoer zijn en niet de winst." Duidelijker dan met deze woorden kan niet geïllustreerd worden wat er in China aan de hand is geweest. Het eerherstel van Lioe betekent de erkenning dat kapitalistische produktie datgene betekent wat Lioe wilde onderstrepen.

" NIET SPREKEN MET DE BESTUURDER "

"Niet spreken met de bestuurder" is de titel van een pamflet, dat op donderdag 13 maart j.l. werd verspreid onder de Amsterdamse trambestuurders en buschauffeurs. De titel - ontleend aan 't bekende, vóór in de bussen en trams gemonteerde bordje - komt overeen met de titel van en zopas verschenen boekje, dat handelt over de werkomstandigheden van het rijdend personeel bij het Gemeente Vervoer Bedrijf van de hoofdstad. Het pamflet beoogde voor dit boekje de aandacht te vragen van de direkt betrokkenen.

Het boekje is geschreven door Rijkert Knoppers. In een kort voorwoord deelt de auteur mee, dat hij in 1978 - toen hij moest afstuderen aan de Technische Hogeschool te Delft - begon met een onderzoek naar het functioneren van de afdeling vervoer van het G.V.B. De opdrachtgevers, zo vertelt hij, gingen er automatisch van uit, dat de resultaten van het onderzoek slechts aan hén bekend zouden worden gemaakt. De onderzoeker was het daarmee van het begin af aan óneens. Het kwam hem belangrijk voor dat de tram- en busbestuurders daarvan kennis zouden kunnen nemen. Dat verschil in opvatting heeft tot een konflikt geleid en daarop besloot Knoppers met zijn onderzoek te stoppen. Uit de inmiddels door hem verzamelde gegevens, geput uit interne publikaties van het bedrijf, gemeentelijke nota's, interviews met personeelsleden, uit door het personeel geschreven teksten en krantenberichten, is zijn boekje samengesteld. Hij schreef het, zo verklaart hij in zijn na het voorwoord volgende "Inleiding", in de allereerste plaats voor het rijdende personeel.

"Niet spreken met de bestuurder" - de titel slaat uiteraard ook op de achtergrond van het hierboven bedoelde konflikt - is een even belangrijk als uitstekend geschrift. Dat het hier en daar wat beknopt is, is eigenlijk het enige wat men er op zou kunnen aanmerken. Maar die beknoptheid is wel begrijpelijk en heeft het voordeel opgeleverd, dat het ook voor smalle beurzen nog net betaalbaar is gebleven.

Na de "Inleiding" volgen enkele bladzijden met algemene informatie over het G.V.B. Daarop aansluitend is er een historische beschrijving van de gang van zaken tussen 1943 en nu. Daarbij wordt ingegaan op het beleid van het bedrijf ten aanzien van het rijdend personeel en op het verzet dat dit daartegen heeft gevoerd. Ter sprake komen onder meer: de modelaktie van 1953, de staking van 1955 (inklusief de "luizerol" van CPN en EVC, de onderkruipersrol van het NVV en de "komedie" van het scheidsgerecht), de modelaktie van 1960 en de akties in 1974. Tot slot bespreekt de schrijver een aantal kenmerkende aspecten van het huidige personeelsbeleid, zoals de bestrijding van het - niet voor niets hoge - ziekteverzuim, de toenemende controle op het personeel en de plannen tot vérgaande beheersing daarvan.

Waar de schrijver staat is aan geen twijfel onderhevig en blijkt on-dubbelzinnig uit zijn "Konklusie". Hij zegt daar o.a.:

"Zoals bij elk willekeurig partikulier bedrijf wordt ook bij het G.V.B. in eerste instantie een beleid gevoerd, waarin de financiële aspecten voorop staan. Het zijn vooral de trambestuurders en buschauffeurs die de gevolgen van dit beleid ondervinden: als het niet in hun portemonnee is, dan wel in hun werkomstandigheden. Lange werktijden van rond de 11 uur, krappe rijschema's, een toenemende taakverzwaring en een slechte verlofregeling zijn

enkele van de konsekwenties...Het is geen wonder dat de behandeling van het personeel verzet oproept. Wanneer we hierbij alleen afgaan op de openlijke vormen van verzet, zoals stakingen of modelakties, krijgen we een onjuist beeld. Ook 'ondergronds' verzet speelt een belangrijke rol. Het 'afwezig zijn wegens ziekte' is zo'n vorm van verzet.... Ook het zich niet houden aan de van boven opgelegde rijschema's kunnen we zien als een poging van het personeel om verlichting in de werkomstandigheden te brengen.... Slechts wanneer het personeel zich blijft verzetten zal van verbetering van de werkomstandigheden sprake kunnen zijn."

De "Konklusie" waaruit wij hier hebben geciteerd berust op een onderzoek naar de werkomstandigheden waarvan de resultaten door heel het boekje heen (ook in het historische deel) worden vermeld. In het laatste hoofdstukje ("Hedendaags personeelsbeleid") wordt in het bijzonder aandacht besteed aan de moderne technieken (de komputer) met behulp waarvan de directie een totale greep op het rijdend personeel poogt te krijgen.

"Niet spreken met de bestuurder" (lees: over dit alles dient vooral met de bestuurder te worden gesproken) telt ruim 80 bladz., inclusief vele illustraties. Het boekje is voor f 6 onder meer verkrijgbaar bij de boekwinkel "Het Fort van Sjakoo", Jodenbreestraat 24 in Amsterdam, die des middags is geopend. Men kan 't ook bestellen door f 7,90 (inclusief portokosten) over te maken op girorekening 3932616 t.n.v. A.M. Bosshard - rekening Het Fort van Sjakoo - te Amsterdam.

=====

REKEN NIET OP DE VAKBONDEN

".... Zeer ontstemd toonde de vergadering zich over het feit dat toen er spijkers met koppen geslagen diende te worden, de bondsbestuurders bleven zwijgen... De verklaring van enkele bestuurders dat zij niet bevoegd zouden zijn achter een of andere vorm van daadwerkelijke actie te staan lokte algemene afwijzing uit..."

"De besturen van de gezamenlijke bonden hebben...in Krasnapolsky vergeefse pogingen gedaan de staking (van 1974) te voorkomen.... Groot tumult ontstond toen de heer Van Gastel van de ABVA erop wees dat men wethouder Riethof een kans moest geven.... Vakbondsleiders die daarna het woord wilden voeren konden zich nauwelijks verstaanbaar maken..."

"Wat opvalt is, dat wanneer verzet georganiseerde vormen aanneemt het personeel niet op de vakbonden hoeft te rekenen. De vakbondsleiders zijn - misschien - wel bereid het een en ander voor het personeel te doen, maar zodra het personeel zélf zijn zaken gaat regelen scharen de vakbonden zich aan de kant van de bedrijfsleding".

UIT: "NIET SPREKEN MET DE BESTUURDER"